

Natuur dichtbij

Kleine zwanen. Foto: Hans op den Dries

Niet zo vrij als een vogel

Door Tom van Wanum

Zo vrij als een vogeltje, lekker wandelen in de vrije natuur zijn bekende zinnen die beide iets prettigs oproepen. Zo vrij als een vogel. Gewoon doen waar je zin in hebt zonder dat je beperkingen opgelegd worden. Het klinkt eigenlijk te mooi om waar te kunnen zijn en voor verreweg de meeste dieren is dat ook zo.

Ondanks het gezegde zijn vogels helemaal niet vrij om te doen wat ze zelf willen. Zo kun je als gierzwaluw met de kerstdagen wel in Nederland willen zijn maar als er dan niets te eten is houdt het snel op.

Trouwens zo vrij als een vogel is ook nog iets heel anders dan vogelvrij zijn.

Ik kwam hierop na het lezen van een boek getiteld *“De onvrije natuur”* met als ondertitel *“Verkenningen van natuurlijke grenzen”*. In dit boek staan ecologische veldonderzoeken van diverse wetenschappers en onderzoekers en het is uitgegeven door de KNNV-uitgeverij.

Het is inmiddels al meer dan 20 jaar geleden dat ik dit boek heb gelezen maar een verhaaltje, geschreven door Jan H. Beekman, is me altijd bijgebleven.

Het gaat daarbij om een familie kleine zwanen in een klein meertje in de delta van de Petsjorarivier in Noord-Rusland.

Het is inmiddels september en de korte zomer is alweer enige weken geëindigd. In het meertje zwemt een paartje kleine zwanen met 4 jongen die het koppel deze zomer heeft grootgebracht.

Als een van de zwanen de heldere roep laat klinken antwoordt de partner ogenblikkelijk. De jongen piepen wat hees terug. Nogmaals roept de zwaan, keer op keer. Dan roept de partner terug en spoedig roepen beide zwanen samen en stijgen ze al watertrappend op uit het meertje. Ze vliegen enkele rondjes boven het meer en landen vervolgens weer bij de jongen.

Dit roepen en opstijgen herhaalt zich een aantal keren, de ouders proberen de jongen over te halen om ook op te vliegen en het broedgebied te verlaten.

De kleine zwanen verlaten overal hun broedgebied en verzamelen zich op Korovinskaya Baai waar enorme velden met schedefonteinkruid groeien. Deze knolletjes zijn zeer rijk aan koolhydraten en spelen een cruciale rol in het jaarschema van de kleine zwanen. Eigenlijk is dit nog maar de enige voedselbron die de kleine zwanen in staat stelt voldoende vetreserves aan te leggen voor de komende trek naar het zuiden.

Jonge zwanen die nog niet kunnen vliegen zijn ten dode opgeschreven.

Als in dit verhaal de ouderzwanen met drie van hun jongen het meertje verlaten blijft er één jong achter, voor dit zwaantje komt de grote reis een paar dagen te vroeg en het is nog niet in staat de ouders te vergezellen. Dit jong zal sterven omdat het niet in het strakke patroon van geboren worden, opgroeien en vliegen past. Het patroon dat wordt gedictieerd door de onverbiddelijkheid van de aankomende winter.

Het strakke keurslijf waarin deze zwanen zitten wordt pas goed duidelijk als je je realiseert dat ze begin juli uit het ei zijn gekropen. Eerder met het broedsel starten kan niet omdat al het voedsel dan nog onder een laag sneeuw verborgen zit. Te vroeg in je broedgebied aankomen na de terugvlucht uit de overwinteringsgebieden kan dan tot de hongerdood leiden.

Half september zijn deze beesten dus 10 weken oud en over twee weken moeten ze klaar zijn, sterk genoeg en kunnen vliegen, om de 3.500 kilometer af te leggen naar hun overwinteringsgebieden in Nederland of Groot-Brittannië.

Deze jonge vogels zijn nog volledig afhankelijk van de ouders om te kunnen concurreren met de duizenden volwassen kleine zwanen die allemaal een voedselplek opeisen om hun vetreserves op te bouwen. Het is een bikkelharte strijd om het voortbestaan. Van de jonge kleine zwanen zal meer dan 20% de reis niet overleven en in sommige jaren is dit zelfs 80%. Echter, als het wel lukt dat de kleine zwanen deze reis volbrengen dan kunnen zij na 3 of 4 jaar zelf deelnemen aan de voortplanting en hun genen doorgeven.

Maar voor die tijd zal de kleine zwaan jaar na jaar die reis moeten volbrengen, in herfst en voorjaar, 7000 kilometer retour.

Dit is een voorbeeld van hoe strak het leven van een diersoort is gepland, er is geen ruimte voor verrassingen in de vorm van weersomslag, klimaatveranderingen of andere zaken waar zij geen invloed op hebben. Als je verder in deze materie duikt kom je er al snel achter dat misschien wel de hele natuur niet zo vrij is als het gezegde luidt. Zo vrij als een vogel is misschien iets dat we allemaal op z'n tijd willen najagen maar van toepassing op vogels is het zeker niet. Behalve misschien op Jonathan Livingston Zeemeeuw (Richard Bach) die behoorlijk in de buurt komt.

Bron:

De onvrije natuur, ISBN: 90 5011 134. Uitgeverij KNNV

Jan Beekman van Avifauna Groningen is uitgeroepen tot vrijwilliger van het jaar 2021 door Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Beekman zet zich al veertig jaar in voor zwanen in de provincie Groningen. Hij noemt de eretitel 'een fantastisch mooie erkenning voor het werk dat de zwanenwerkgroep heeft neergezet'.